Юлія В. Костинець¹, Катерина О. Ярема², Емін Мамедов³

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

У статті досліджено моделювання економічної ефективності діяльності підприємства. В роботі визначено сутність понять "ефект", "ефективність" та їх взаємозв'язок, досліджено регулювання ефективності страхових послуг; вивчені особливості управління ефективністю страхових послуг і методичні підходи до оцінки; здійснено аналіз та оцінку управління ефективністю міжнародних страхових операцій на прикладі страхової компанії та визначено напрями удосконалення управління ефективністю страхових операцій.

Ключові слова: ефективність, управління, страхові послуги, управління ефективністю, моделювання.

Табл. 3. Літ. 12.

DOI 10.32752/1993-6788-2020-1-232-95-104

Юлия В. Костинец, Екатерина А. Ярема, Эмин Мамедов,

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ЭФФЕКТИВНОСТЬ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТРАХОВОЙ КОМПАНИИ

В статье исследовано моделирование экономической эффективности деятельности предприятия. В работе определена сущность понятий "эффект", "эффективность" и их взаимосвязь, исследованы регулирования эффективности страховых услуг; изучены особенности управления эффективностью страховых услуг и методические подходы к оценке; осуществлен анализ и оценку управления эффективностью международных страховых операций на примере страховой компании и определены направления совершенствования управления эффективностью страховых операций.

Ключевые слова: эффективность, управление, страховые услуги, управление эффективностью, моделирование

Yuliia V. Kostynets, Kateryna O. Yarema, Emin Mamedov

ECONOMIC EFFICIENCY OF INSURANCE COMPANY ACTIVITY

The article is devoted to modeling the economic efficiency of the enterprise. The essence of the concepts "effect", "efficiency" and their interrelation are defined in the work, the regulation of efficiency of insurance services is investigated; features of management of efficiency of insurance services and methodical approaches to an estimation are studied; the analysis and assessment of management of efficiency of the international insurance operations on an example of the insurance company is carried out and the directions of improvement of management of efficiency of insurance operations are defined.

Keywords: efficiency, management, insurance services, efficiency management, modeling

Постановка проблеми. У сучасній світовій економіці ринок страхових послуг виконує надзвичайно важливу роль. Саме через даний ринок відбувається перерозподіл ризиків і грошових потоків, що забезпечують фінансування страхових подій у глобальному середовищі, створюються умови

¹ Kiev National University of Technology and Design. Kiev. Ukraine.

² Kiev National University of Technology and Design. Kiev. Ukraine.

³ Kiev National University of Technology and Design. Kiev. Ukraine.

для підвищення рівня соціального захисту населення, залучення страхового капіталу для інвестування як національних економік, так і в міжнародному масштабі. У результаті світовий ринок страхових послуг сприяє інтеграції національних економік у систему світового господарства й активізує процеси глобалізації. А моделювання економічної ефективності підприємства, що функціонує на ринку страхових послуг, є основою для прогнозування його діяльності, оскільки головне призначення страхової діяльності полягає в захисті майнових інтересів юридичних та фізичних осіб та виплати їм страхового відшкодування при настанні передбачуваної договором події. При цьому страхова компанія повинна володіти достатнім обсягом фінансових ресурсів, необхідних для покриття витрат у процесі господарської діяльності, виконання страхових та інших зобов'язань, формування централізованих та децентралізованих страхових резервів та інвестування тимчасово вільних коштів. У цих умовах постає необхідність ефективного управління грошовими потоками та забезпечення їх синхронізації або збалансованості в часі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання організації страхової справи вивчалися багатьма вченими, зокрема питаннями функціонування підприємств на ринку страхових послуг займалися Л.В. Андрущенко [2], В. Бабенко [3], Д. Бланд [4], Д.А. Волжанин [6], О.Д. Вовчак [5], Н.А. Кричевский [6] та ін. Проте моделювання економічної ефективності діяльності підприємства лежить поза площиною проведених ними наукових досліджень, що відповідно є основою для наукового пошуку в цьому напрямку.

Метою дослідження є моделювання економічної ефективності діяльності підприємства.

Основні результати дослідження. В сучасних умовах загальноприйнятим є визначення ефективності як показника співвідношення ефекту та витрат на його виконання, що показує певний результат діяльності підприємства. Ефективність діяльності страхової компанії визначається багатьма показниками, але насамперед фінансовою стійкістю та рентабельністю здійснення страхових операцій. Виходячи з досвіду роботи страхових компаній можна зробити висновок, що показник рівня рентабельності страхових операцій не повинен бути високим. Це обумовлюється, перш за все, тим, що в цьому випадку ціна на страхові послуги завищується, а попит на неї з боку страхувальників зменшується [4]. Якщо показники рентабельності будуть низькими, то це може призвести до зниження можливості самооплати витрат на страхування у страховиків. Ситуацію можна урегулювати або зміною обсягів відповідальності по окремих видах страхування, або приведенням тарифів у відповідність до фактичного рівня збитковості страхової суми. У реалізації зміцнення фінансової стійкості страхових операцій найбільш важливими та пріоритетними напрямками є використання можливостей регулювання ринку за допомогою правильно складеного страхового договору і умов його виконання, а також оптимізація страхового портфеля [5].

Відповідно, формування та визначення взаємозв'язків між системоутворювальними складовими вхідного й вихідного грошових потоків страхової компанії проводиться на основі застосування можливостей причинного

моделювання. Використання даного інструменту надає можливість здійснити структурний та багатомірний регресійний та аналіз кореляційних залежностей щодо операційної, інвестиційної та фінансової діяльності страхової компанії. Основою проведення зазначених видів аналізу є моделювання структурними рівняннями.

Перевірити вищенаведені теоретичні твердження можна на даних страхової компанії.

Динаміка кількості договорів та платежів за ними за останні 2 роки наведена в табл. 1.

Таблиця 1. Динаміка показників діяльності страхової компанії за основними видами страхування та перестрахування,
складено автором на основі [9, 10]

№ п/п	Найменування виду страхування	Кіл-ть договорів шт		Страхова сума грн.		Сума платежів грн.	
		2018	2019	2018	2019	2018	2019
1	Нещасні випадки (ОС № 001)	1	7	750	35103	3,00	237,40
2	Авто-каско	26	10	50271	1600	2269,66	160,00
3	Цивільна відповідальність (обов'язкова) власників наземного транспорту	52	9	110000	18000	631,30	147,40
4	Страхування водіїв (обов'язкова)	18	11	61200	37400	612,00	374,00
5	Майна юридичних осіб	56	39	655590	481147	11061,80	8607,00
6	Вантажів	125	158	828352	848281	16557,49	17091,50
7	Медичне (виїзжаючих за кордон)	88	289	1000000	5700000	554,54	1908,80
8	Інші види страхування	5	1	20000	4500	415,20	180,00
	ВСЬОГО:	371	524	2722863	7126031	32104,59	28706,10

Як свідчать дані табл. 1, протягом останніх двох років значно збільшилися всі основні параметри діяльності страхової компанії. Так, загальна сума страхових платежів, отриманих від клієнтів компанії збільшилася майже в 2,5 рази (на 4403168 грн.). При цьому кількість договорів страхування, які були оформлені компанією протягом 2019 р. збільшилася порівняно з попереднім роком лише на 41 (на 153 договори страхування). Це свідчить про збільшення середньої страхової суми за одним договором, що є наслідком активізації діяльності компанії на регіональному ринку страхових послуг та отриманням більшого авторитету у підприємств та фізичних осіб, які здійснюють страхування.

Найбільш значним є збільшення страхових сум за медичним страхуванням — на 4700000 грн. це пов'язане з активізацією діяльності головного офісу компанії з приводу надання послуг в сфері медичного страхування при виїзді в велику кількість країн світу. Так, якщо у 2018 р. підприємство страхувало виїзжаючих лише в 13 країн (переважно країни Східної Європи та СНД), то у 2019 р. кількість країн, на які розповсюджуються послуги медичного страхування, надані компанією, збільшилась до 45 (за рахунок більшості країн Західної Європи, США, Канади, Австралії, Ізраїлю, Японії, країн Північної Африки та Південної Азії).

В той же час помітно скоротилися обсяги страхування цивільної відповідальності власників наземного транспорту (на 92000 грн.), авто-каско (на 48671 грн.), страхування водіїв (на 23800 грн.), майна юридичних осіб (на 204443 грн.) та інших видів страхування (на 15500 грн.). Це пов'язане, насамперед, зі збільшенням ділової активності основних конкурентів компанії на регіональному ринку страхових послуг. Відповідно до змін у страхових сумах відбулися й зміни у кількості укладених договорів страхування.

Аналіз змін у структурі та кількості договорів за видами страхування протягом 2018-2019 рр. показує, що значно збільшилась кількість договорів та, відповідно, їх питома вага за медичним страхуванням (з 34 % у 2018 р. до до 56 % у 2019 р.), в той час як питома вага договорів за іншими видами страхування певною мірою зменшилась.

Найбільш відчутне зменшення в абсолютному розмірі характерно для кількості договорів зі страхування цивільної відповідальності власників наземного транспорту (на 43 договори), страхування водіїв (на 7 договорів), авто-каско (на 16 договорів) та страхування майна юридичних осіб (на 17 договорів).

Це свідчить про те, що за деякими видами страхування розмір страхових платежів, який в середньому на один договір збільшився. Це стосується, насамперед, договорів страхування майна юридичних осіб: якщо у 2018 р. середній розмір платежів за одним договором складав 11706,96 грн., то у 2019 р. він дорівнював 12337,10 грн.

Крім того, попри значне зменшення як кількості договорів так й страхових сум за страхуванням цивільної відповідальності власників наземного транспорту, середній розмір платежів за одним договором збільшився майже в 10 разів — з 212 грн. у 2018 р. до 2000 грн. у 2019 р.

В той же час помітно зменшилась середня сума платежів за одним договором страхування вантажів (з 6626,8 грн. у 2018 р. до 5358,8 грн. у 2019 р.) та авто-каско (з 1933,5 грн. у 2018 р. до 160 грн. у 2019 р.) [9, 10].

Відповідно до змін у структурі страхових послуг, які надаються страховою компанією відбулися зміни у витратах на ведення справ та прибутковості окремих видів страхування.

Як свідчать дані табл. 2, загальний розмір витрат на ведення справ зі страхування протягом 2019 р. зменшився на 3436,25 грн. (на 14,75 %) порівняно з 2018 р. в той же час, розмір отриманих прибутків у 2019 р. збільшився на 893,06 грн. (на 11,61 %), що свідчить про зростання рентабельності окремих видів страхових послуг та діяльності компанії взагалі.

Таблиця 2. Динаміка витрат та прибутків за окремими видами страхування, складено автором на основі [9, 10]

Найменування виду страхування	Витрати на ведення справи грн.		Кіл-сть страхових подій, грн.		Сума страхових відшкодувань грн.		Прибуток грн.	
	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019
Нещасні випадки (ОС № 001)	1,63	114,66	0	0	0,00	0,00	1,37	122,74
Авто-каско	1236,30	77,28	0	0	0,00	0,00	1033,36	82,72
Цивільна відповідальність (обов'язкова) власників наземного транспорту	343,87	71,19	0	0	0,00	0,00	287,43	76,21
Страхування водіїв (обов'язкова)	333,36	180,64	0	1	0,00	235,00	278,64	-41,64
Майна юридичних осіб	6025,36	4157,18	1	1	1135,00	45,00	3901,44	4404,82
Вантажів	14814,11	14236,76	0	0	0,00	0,00	1743,38	2854,74
Медичне (виїзжаючих за кордон)	302,06	921,95	0	0	0,00	0,00	252,48	986,85
Інші види страхування	226,16	86,94	0	0	0,00	0,00	189,04	93,06
ВСЬОГО:	23282,9	19846,60	1	2	1135,00	280,00	7686,44	8579,5

Слід відмітити, що всі види страхування для компанії є прибутковими, окрім страхування водіїв.

Найбільший розмір прибутку в абсолютному вираженні характерний для страхування майна юридичних осіб та вантажів. Найменшими є прибутки від страхування нещасних випадків.

Найбільше зростання прибутковості характерне для прибутків від страхування майна юридичних осіб, вантажів та медичного страхування. В той же час, у 2019 р. значно зменшилися прибутки від авто-каско, страхування цивільної відповідальності власників наземного транспорту, інших видів страхування, зовсім зникли прибутки від страхування водіїв. Останнє пов'язане з перевищенням суми страхових відшкодувань суми витрат на ведення справи та платежів за договором страхування.

Взагалі, говорячи про розмір страхових відшкодувань, відмітимо їх значне зменшення у 2019 році порівняно з попереднім періодом.

Так, загальна сума страхових відшкодувань зменшилася на 855 грн. (в 4,5 рази). Причому, якщо у 2018 р. 100 % страхових відшкодувань приходилося на страхування майна юридичних осіб, то у 2019 р. 75 % відшкодувань — це виплати зі страхування водіїв. Загальна кількість страхових подій збільшилася у 2019 р. лише на 1 та взагалі склала 3 події.

Що стосується динаміки витрат на ведення справи, то в абсолютному вираженні найбільш вагоме збільшення характерне для витрат, пов'язаних з

медичним страхуванням, що пояснюється значним розширенням діяльності в цьому напрямку та збільшенням страхових сум, а також страхування нещасних випадків.

За всіма іншими видами страхування у 2019 р. спостерігається зменшення витрат на ведення справ. Найвідчутніше зменшення витрат характерне для витрат на страхування майна юридичних осіб (на 1868,18 грн.), що пов'язане з появою корпоративного клієнту, який здійснив страхування на велику суму за одним договором (про це вже згадувалося раніше), що призвело до відповідного зменшення поточних витрат за цим договором. Значне зменшення витрат характерне також для страхування вантажів (на 577,35 грн.), авто-каско (на 1159,02 грн.) та більшості інших видів страхування [9, 10].

Специфікою страхової діяльності на зовнішньому ринку є те, що страхові тарифи встановлюються з певним розмахом, який передбачає можливості використання знижок та надбавок до базової ставки тарифу за окремими видами послуг. Не є виключенням є тарифна політика страхової компанії, про що свідчать дані табл. 3.

Як свідчать дані табл. 3, за всіма видами страхових послуг в компанії передбачені знижки від суми страхового платежу. Що стосується розміру страхового тарифу, то він є найменшим при здійсненні медичного страхування та найвищим в авто-каско.

Таблиця 3. Динаміка страхових тарифів та знижок за окремими видами послуг страхової компанії, складено автором на основі [9, 10]

№ п/п	Найменування виду страхування	Страховий тариф в % від страхової суми				Знижки в % від страхового платежу	
		2018		2019		2018	2019
		min	max	Min	max		
1	Нещасні випадки (ОС № 001)	1,00	2,00	1,00	2,00	50,0	50,0
2	Авто-каско	5,00	10,00	5,00	10,00	50,0	50,0
3	Цивільна відповідальність (обов'язкова) власників наземного транспорту	0,50	0,60	0,70	0,90	10,0	10,0
4	Страхування водіїв (обов'язкова)	1,00	1,00	1,00	1,00	0,0	0,0
5	Майна юридичних осіб	0,50	4,00	0,80	2,50	10,0	50,0
6	Вантажів	0,50	3,50	1,50	2,50	10,0	20,0
7	Медичне (виїзжаючих за кордон)	0,05	0,06	0,03	0,04	10,0	50,0
8	Інші види страхування	1,80	2,20	3,00	5,00	50,0	25,0
	ВСЬОГО:	0,05	10,00	0,03	10,00	10,0	35,0

Слід зазначити, що розмір страхового тарифу дещо змінився протягом 2019 р. порівняно з попереднім періодом. Так, деяке збільшення характерне для розміру страхового тарифу при страхуванні цивільної відповідальності

власників наземного транспорту: якщо мінімум у 2018 р. складав 0,5 % від страхової суми, то у 2019 р. він збільшився до 0,7 %, а максимум зріс з 0,6 % до 0,9 %. Зростання характерне також для тарифу зі страхування майна юридичних осіб: мінімум страхового тарифу збільшився у 2019 р. на 0,3 %, в той час як максимум зменшився на 1.5 %. Крім того, зменшення максимального страхового тарифу зі страхування майна юридичних осіб спрямоване на залучення клієнтів зі сфери малого бізнесу та підприємництва, які не мають можливостей до витрачання великих сум на страхування, в той час, як майно, яке підлягає страхуванню не має значної вартості.

Спостерігається значне підвищення страхового тарифу за іншими видами страхування: мінімум збільшився на 1,2 %, максимум на 2 %. Це пов'язане виключно зі збільшенням витрат на ведення справ, що в свою чергу визване значним скороченням кількості договорів з цього виду страхування.

Що стосується тарифів на медичне страхування, то вони є найбільш низькими серед тарифів на інші страхові послуги. Це пов'язується, насамперед, так званим ефектом масштабу, дія якого пояснюється значним зростанням суми платежів за цим видом страхування та відповідним зменшенням одноразових та поточних витрат, що надає можливість компанії певним чином зменшувати ціну таких послуг. Крім того, даний вид страхування більше інших спрямований саме на фізичних осіб, які не володіють достатньо великими коштами, в той час, як характеризуються значною упередженістю в доцільності такого страхування. Саме на підвищення зацікавленості в медичному страхуванні спрямоване подальше зменшення розміру страхового тарифу за цим видом послуг. Усі інші страхові тарифи протягом 2019 р. залишилися незмінними.

Що стосується можливості надання знижок на розмір страхових тарифів, то вони мають значних розмах: від 0 до 50 %. Так, найбільші знижки передбачені для страхування нещасних випадків, водіїв, медичного страхування (50 %). Це пов'язане з тим, що дані види страхування були та залишаються пріоритетними напрямками діяльності компанії. Крім того, стосовно страхування нещасних випадків та медичного страхування великий розмір знижок пояснюється знов-таки намаганням компанії більш широко розповсюдити ці види послуг серед широких верств населення та залучення до обслуговування фізичних осіб з різними рівнями доходів та із різних соціально-суспільних груп.

Що стосується великого розміру знижки, передбаченого для тарифу зі страхування майна юридичних осіб, то це пояснюється намаганням компанії коригувати тариф в залежності від характеристики об'єкту страхування, його ринкової вартості, технічного стану, наявності гарантій банку, показників фінансової стійкості підприємства, якому належить майно.

Саме для цього в компанії розроблені та успішно діють системи знижок в залежності від певних обставин страхування майна юридичних осіб, які є власною розробкою компанії та являють собою комерційну таємницю. Одразу зауважимо, що впровадження цієї системи знижок дозволило компанії у 2019 р. залучити до страхування декілька невеликих підприємств та дещо зменшити частку конкурентів на ринку цих послуг.

Слід зауважити, що порівняно з 2018 р. у 2019 р. помітно збільшився розмір передбачених знижок за деякими видами страхових послуг. Це, насамперед, стосується страхування майна юридичних осіб, вантажів, медичного страхування, що пов'язане з загальною стратегією компанії, яка спрямована на відстоювання позицій на ринку та закріплення досягнених результатів.

Скорочення обсягів страхування за цими видами (окрім страхування вантажів) примушує компанію шукати шляхи підвищення зацікавленості клієнтів до цих послуг та зменшення впливу конкурентів на результативність діяльності компанії. Поряд з цим, відзначимо зменшення розміру передбачених знижок за іншими видами страхування: з 50 % у 2018 р. до 25 % у 2019 р. Це пов'язане з ускладненням умов страхування та великим розміром постійних витрат, що є наслідком скорочення кількості укладених договорів та відсутністю дії ефекту масштабу та економії на витратах, незважаючи на зменшення загальної суми витрат.

Повністю відсутні знижки на тарифи зі страхування водіїв. Це пов'язане з тим, що розмір тарифу за цим видом страхування визначений в законодавчих актах та не може бути змінений за бажанням компанії. Незмінними порівняно з 2018 р. залишилися знижки при страхуванні нещасних випадків (5- %), авто-каско (50%) та страхування цивільної відповідальності власників наземного транспорту (10 %). Саме відносно останнього виду страхування в компанії діють найменші знижки, що пов'язане з невеликим розміром страхового тарифу (від 0,7 до 0,9 % від страхової суми) та необхідністю підтримувати певний розмір рентабельності у зв'язку зі зменшенням суми платежів.

Порівнюючи передбачені знижки та прибутковість окремих видів страхування слід зазначити наступне. Так, попри значний розмір знижок, передбачених для страхування авто-каско, у 2019 році компанії не вдалося запобігти зменшенню прибутковості за цим видом страхування. В той же час, повна непередбачення знижок зі страхування водіїв не призвело до втрат прибутку, навпаки, спостерігається зростання розміру прибутків отриманих від цього виду страхування.

Значне збільшення розміру можливих знижок щодо страхового тарифу зі страхування майна юридичних осіб дозволило компанії збільшити розмір прибутків та залучити нових клієнтів з числа невеликих підприємств. Теж саме стосується прибутковості страхування вантажів, що є свідченням ефективності та обґрунтованості цінової політики компанії в умовах поширення діяльності конкурентів саме в сфері цих послуг.

В той же час, зменшення розміру знижок, які передбачені за іншими видами страхування може розглядатися як один з чинників, що призвів до значного (майже в 5 разів) зменшення страхової суми та подвійного скорочення прибутковості цього виду страхування.

Збільшення розміру знижок, які передбачені для медичного страхування продиктоване тим, що компанія тільки входить на ринок цих послуг та намагається закріпитися на ньому завдяки широкому спектру послуг в межах цього напрямку (насамперед, поширення дії страхового договору на велику кількість країн). Крім того, як ми вже зазначали раніше, цей напрямок є

одним з пріоритетних для компанії, що відбивається в намаганні залучити до медичного страхування широкі кола клієнтів, в тому числі й за рахунок гнучкої цінової політики.

Зауважимо також, що отримання збитків від страхування водіїв аніяк не пов'язане з неможливістю збільшення тарифів та відсутністю знижок.

Таким чином, цінова політика страхової компанії є відзеркаленням загальної ринкової стратегії компанії, яка формується в умовах жорсткої конкуренції, відносно низької активності клієнтів та намаганням розширити сфери діяльності не тільки за рахунок надання знижок та зменшення розміри страхових тарифів, але й шляхом розширення переліку умов страхування при збереженні розміру тарифів та передбачених знижок.

В більшості випадків підвищення тарифів характерно відносно тих послуг, обсяги платежів за якими протягом 2019 р. зменшилися. В той же час, спостерігається зниження як розміру тарифу з одночасним збільшенням знижок відносно тих видів страхування, які є найбільш поширеними та прибутковими. Це є свідченням намагання компанії закріпитися на цих ринках, сформувати у клієнтів довіру до себе, подальшого нарощування страхового та ринкового потенціалу компанії.

Про результативність функціонування підприємства на міжнародному ринку страхових послуг та в якості страхового брокера свідчать основні фінансові показники діяльності страхової компанії.

Саме з метою оптимізації прибутку та для розширення страхового поля, збільшення надходження страхових платежів, Компанія почала впроваджувати нові продукти страхування, співпрацюючи з постійними клієнтами, залучає нових, забезпечуючи їх комплексним страхуванням, здійснює рекламні кампанії, покращила організаційну структуру та вжила заходів із підвищення кваліфікації кадрів.

Висновки. Для підвищення ефективності діяльності страхової компанії на ринку страхових послуг України та враховуючи все більш широке застосування інформаційних технологій та мережі Інтернет в маркетинговій і комерційній діяльності доцільно використати цифрові технології для ознайомлення споживачів з торговою маркою, консультативні послуги через мережу, і ексклюзивні продажі, коли це не можливо здійснити звичайним способом. Крім цього вихідні дані для маркетингових досліджень і орієнтації компанії в реальному становищі на ринку. Ці заходи мають сприяти збільшенню обсягів продажу Компанією страхових послуг і, відповідно, підвищенню її ефективності, збільшенню прибутку та підтримці репутації фірми і її авторитету на ринку страхових послуг. Крім того, використання Інтернет як засобу активного просування продуктів допоможе оптимізувати цінову політику та асортимент відповідно до споживчих потреб.

1. Про страхування. Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР в редакції Закону України N 2745-III (2745-14) від 04.10.2001 // ВВР. 2002. N 7. Ст. 50 із змінами та доповненнями.

2. Андрущенко Л.В. Державно-правове регулювання страхування у сфері зовнішньоекономічної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 "Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право" / Л. В. Андрущенко. К., 2008. 20 с.

3. Бабенко, В. Канали розподілу страхових послуг у промислово розвинutih країнах / В. Бабенко // Економіка України. 2006. №7. С. 82-87.
4. Бланд, Д. Страхування: принципи і практика / Д. Бланд. М.: Фінанси та статистика, 2007. 416 с.
5. Вовчак О.Д. Страхування : Навч. посібн. / О.Д. Вовчак. Львів : Вид-во "Новий Світ", 2005. 480 с.
6. Кричевский Н. А. Проблемы и перспективы развития страховой инвестиционной деятельности / Н.А. Кричевский, Д.А. Волжанин // Финансы. 2004. № 11. С. 50-53.
7. Косаренко Н. Н. Страховое право : Курс лекций / Н.Н. Косаренко. М. : Флінта, МПСИ, 2008. 312 с.
8. Кучеренко В.З. Основные направления модернизации рынка медицинского страхования / В.З. Кучеренко, А.Г. Соколов, С.А. Мартынчик // Экономика здравоохранения. 2008. №2. С. 5-10.
9. Підсумки діяльності страхових компаній за 2018 рік // ufu.org.ua/files/stat/SK_info2018
10. Підсумки діяльності страхових компаній за 2019 рік // ufu.org.ua/files/stat/SK_info2019
11. Цал-Цалко Ю.С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз : Навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів екон. спец. / Ю.С. Цал-Цалко. 2-е вид., перероб. і доп. Житомир : [б.в.], 2001. 300 с.
12. Левченко Ю.Г., Шекмар Н.А. Методичні підходи до визначення ефективності господарської діяльності підприємства / Ю.Г. Левченко, Н.А. Шекмар // Науковий вісник ужгородського університету. Серія «Економіка». Випуск 32. Ужгород 2011. С. 130-136.

1. Pro strakhuvannia. Zakon Ukrainy vid 07.03.1996 № 85/96-VR v redaktsii Zakonu Ukrainy N 2745-III (2745-14) vid 04.10.2001 // VVR. 2002. N 7. Ct. 50 iz zminamy ta dopovnenniamy/
2. Andrushchenko L. V. Derzhavno-pravove rehuliuвання strakhuvannia u sferi zovnishnoekonomichnoi diialnosti : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. yuryd. nauk : spets. 12.00.07 "Administrativne pravo i protses; finansove pravo; informatsiine pravo" / L.V. Andrushchenko. K., 2008. 20 s.
3. Babenko V. Kanaly rozpodilu strakhovykh posluh u promyslovo rozvynutykh krainakh / V. Babenko // Ekonomika Ukrainy. 2006. №7. S. 82-87
4. Bland, D. Strakhuvannia: pryntsypy i praktyka / D. Bland. M.: Finansy ta statystyka, 2007. 416 s.
5. Vovchak O.D. Strakhuvannia : Navch. posibn. / O.D. Vovchak. Lviv : Vyd-vo "Novyi Svit", 2005. 480 s.
6. Krychevskiy N. A. Problemi y perspektyvi razvytiya strakhovoi ynyvestytsyonnoi deiatelnosti / N.A. Krychevskiy, D.A. Volzhanyin // Fynansy. 2004. № 11. S. 50-53.
7. Kosarenko N. N. Strakhovoe pravo : Kurs lektsyi / N.N. Kosarenko. M. : Flinta, MPSY, 2008. 312 s.
8. Kucherenko V.Z. Osnovnye napravleniya modernyzatsyy rinka medytzynskoho strakhovanyia / V.Z. Kucherenko, A.H. Sokolov, S.A. Martynchik // Ekonomika zdravookhraneniia. 2008. № 2. S. 5-10.
9. Pidsumky diialnosti strakhovykh kompanii za 2018 rik // ufu.org.ua/files/stat/SK_info2018
10. Pidsumky diialnosti strakhovykh kompanii za 2019 rik // ufu.org.ua/files/stat/SK_info2019
11. Tsai-Tsalko Yu. S. Finansova zvitnist pidpriemstva ta yii analiz [Tekst] : navch. posibnyk dlia stud. vyshch. navch. zakladiv ekon. spets. / Yu.S. Tsai-Tsalko. 2-e vyd., pererob. i dop. Zhytomyr : [b.v.], 2001. 300 s.
12. Levchenko Yu.H., Shekmar N.A. Metodychni pidkhody do vyznachennia efektyvnosti hospodarskoi diialnosti pidpriemstva [Elektronnyi resurs] / Yu.H. Levchenko, N.A. Shekmar // Naukovyi visnyk uzhorodskoho universytetu. Serii «Ekonomika». Vypusk 32. Uzhhorod, 2011. S. 130-136.